

A debreceni amatőr csillagászat fél évszázada

Az egykori debreceni csillagászati szakkör – amely a TIT és a Kőlcsey Ferenc megyei Múvelődési Központ támogatásával tevékenykedett –, 1972 márciusában alakult meg. Ezért ünnepeltük 2022. március 24-én a kis közösség fennállásának 50 éves jubileumát. Habár naprakész statisztika nincs, de bizonyos, hogy az 50 év során hozzávetőlegesen közel 5 ezer programunk lehetett, ahol körülbelül 110 ezer (!) érdeklődő vett részt rendezvényeinken!

Kevés hasonló kisközösség büszkélkedhet ilyen hosszú működéssel! A korabeli szakkörök között, bár voltak kiválóak, sajnos többen befejezték már munkájukat. Hajdan hasonlóan jól működött pl. a Kertbarátok Köre, vagy az Ásványgyűjtők Köre. A csillagászati szakkör közösségének 50 éves folyamatos működése szinte példa nélküli.

Az egykori szakkör, a jelenkori besorolásban egyesületként működhet. A *Magnitúdó Csillagászati Egyesület Debrecen* jogi értelemben 1999-ben alakult meg, azonban a közösség mégis 1972-től számolja a „csillagászati időt”... Örömminkre szolgál, hogy egy ilyen kis közösség a szakköri működéstől napjainkig, immár 50 éve folyamatosan tevékenykedik és töretlenül szolgálja a természettudományos, ezen belül a csillagászati és űrkutatási tudományok oktatásának, művelésének és tanításának nemes ügyét.

Megalakulásunk óta kettős cél vezérel bennünket: tagjainkat felkészíteni az amatőr csillagászat elméleti és gyakorlati alapjaira, másrészt népszerűsíteni, bemutatni a tudományos csillagászatot, és mindezt úgy, hogy közben közösséget is alkossunk! Ebből a közösségből az évtizedek során több neves szakember került ki.

A kezdetek és az alapítók

A kezdeti időszakban a debreceni TIT épületében működöttünk, majd a mai Szent Anna u. 18. szám alá (akkor Béke út) költöz-

tünk. Ezt követően a Kőlcsey Múvelődési Központban, majd 2000 februártól napjainkig, a Debreceni Múvelődési Központ Jerikó utcai Újkerti Közösségi Házában dolgozunk (ma DEMKI, ügyvezetője Halász D. János).

Szakkörvezetőinkről: a kezdeti időben Kancsura Árpád vezette a szakkört, őt tekintjük alapítónak. Majd amikor Zajác György sorkatonai szolgálatot teljesített, Piros András vasútmérnök vezette a szakkört. Zajác György visszatérte után, immár több évtizede, meghatározó irányítója a kis közösségnek! Ő az, aki fáradhatatlanul dolgozik azért, hogy ez a kis közösség ma is sikeresen tevékenykedhessen.

Az elmúlt 50 év alatt több ezer ismeretterjesztő programot, nyilvános előadást, távcsöves bemutatót szerveztünk, és több száz rendhagyó iskolai órát tartottunk. Az elmúlt kb. 15 évben pedig már a romániai Bihar megyében is több településen tartottunk csillagászati előadást, távcsöves bemutatót, magyar iskolákban. Programjainkat kisplanetáriumi- és távcsöves bemutatóval, vetítésekkel, valamint kisvetélkedőkkel, zenei és irodalmi betétekkel is színesítettük. Rendezvényeinken mindig igyekeztünk a természettudományoktól idegen és tudománytalan babonákat eloszlatni. Az utóbbi években Gyarmathy István tagtársunk (aki az egyesületünk alelnöke is, valamint ő a híres Debreceni Dixieland Jazz Band zenekar egyik alapító tagja, ma pedig a vezetője) szervezésében olyan rendezvények is megvalósulhattak, melyek a Hortobágy természeti értékeit, madárvilágát is bemutatták, miközben a fényszennyezés-mentes pusztai égbolttal is ismerkedhettek a résztvevők. A Hortobágyon megvalósult egy Csillagoségbolt-park is, továbbá egy bemutató csillagvizsgáló is, a Fecskeház Erdei Iskola udvarán, Mátán. Kása János tagtársunk pedig a háromdimenziós képi világ feldolgozásával kápráztatja el az

érdeklődőket. Szoboszlai Endre több vallás- és tudománytörténeti kiskönyvet írt, köztük olyan kuriózumokról, mint a középkori iszlám és jezsuita tudósok tevékenységének bemutatása, valamint a Biblia csillagászati jövődöleéseinek feltárása, illetve Izrael csillagászatának bemutatása.

Egyesületünk lelkes tagságához tartozik a fotókiállításairól is ismert Károlyi Gábor és felesége, Eta is.

Kulin György és Zajác György a debreceni Amatőr Megfigyelő és Bemutató Csillagvizsgáló megnyitóján, 1984-ben

Csillagászati látnivalókkal (napfogyatkozások, muzeális csillagászati épületek, műszerek) bővített úti élmény-beszámoló rendezvényeinken a következő országokkal ismerkedhettek meg hallgatóink: Görögország, Egyiptom, Franciaország, Finnország, Izrael, India, Nepál, USA, Hawaii, Mexikó, Peru, Ciprus. Az ilyen jellegű programokat vetítéssel, valamint az adott ország varázslatos népzenejével színesítettük. Állandó programjaink közé tartoznak a különféle szakmai észlelések végzése, mely adatokat nemzetközi, vagy

hazai adatbankokba továbbítunk (váltózcillagok megfigyelése, csillagfedések, Jupiterhold-jelenségek és sok más észlelési terület). Éveken át rendszeresen tartottunk egész éjszakán át zajló megfigyeléseket a Vekeri-tónál, az utóbbi években pedig a Hortobágyon. A Hortobágyi Nemzeti Park meghívására és szervezésében, az „asztrogasztró” program keretében időnként a vendégeknek távcsöves bemutásokat tartunk, kint a pusztában, ahol pusztai ételspecialitásokkal zárul a rendezvény.

Kiváló kapcsolatban Hajdú-Bihar megyével

Egyesületünk a „fénysebességgel” elrepült évtizedei során gyakorlatilag minden hajdú-bihari településen tartott már csillagászati programokat, sőt több romániai magyarlakta településen is tevékenykedtünk.

A Hajdú-Bihar Megyei Közgyűlés összehozó munkájával valósult meg az úgynevezett Night Light program térségi része, avagy a csillagainkban élő múltunk és jövőnk, csillagos égbolt, fényszennyezés, asztroturizmus projekt. Három témakör köré épült a Night Light öt éves projekt és együttműködés. Ebben a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat is tevékenyen részt vett. A munkában Európa számos régiója bemutatkozott, közösen értékelve a partnerség eredményeit és megfogalmazva a következő évek kihívásait. Pontosán hét ország kilenc intézményének közreműködésével valósult meg ez a projekt, melynek során a fényszennyezés visszaszorításán és a csillagos égbolt védelmén dolgoztak a résztvevők. A projekt zárórendezvényén (2021 szeptemberében) a megyei önkormányzat szakmai gárdáján és a hazai szakértőkön túl, spanyol, olasz, luxemburgi, holland, szlovén és dán szakemberek és döntéshozók is képviseltették magukat. Ezen munkákban Gyarmathy István tagtársunk is aktívan részt vett (valamint néhány debreceni konferencián jelen volt Zajác György és Szoboszlai Endre is, mint csillagászati szakemberek). Bővebben lásd itt: <https://hbmo.hu/HPage.aspx?key=2748>

meteor

A csillagászati megfigyeléseinken keresztül kerültünk szoros munkakapcsolatba több hazai és nemzetközi szakmai szervezettel. Számos hazai, vagy külföldi csillagvizsgálóhoz és más szakmai objektumhoz szerveztünk kirándulásokat az elmúlt évtizedekben, valamint ellátogattunk Nagyszalontára is, dr. Kulin György néhai híres csillagászprofesszor emlékeit kutat-

závetőlegesen 30–40 fő körül mozog, de az elmúlt 50 év során nagyjából 320 fő kapcsolódott be a szakköri munkánkba. Felkészítő munkánk sikerét tükrözi, hogy egykori fiataljaink közül – felsőfokú tanulmányaik befejezése után – nagyon sokan elismert szakemberekké váltak, számos tudományos területen. Tagjaink közül többen rendelkeznek fizikus, csillagász-ismeretterjesztő,

A MACSED csapata 2002-ben

va. Amíg az országos Csillagászat Baráti Köre mozgalom működött (1989-ig), segítettük annak megyei népszerűsítését, és 1988-ban országos találkozót is szerveztünk Debrecenben.

A számítógépet a csillagászatban kb. 40 éve alkalmazzuk feldolgozásokra, előrejelzésekre, nyilvántartásokra, égboltszemléltetésekre.

Ma is, csak úgy, mint 50 éve, heti rendszerességgel tartunk saját programokat, jelenleg a Debreceni Művelődési Központ, Újkerti Közösségi Házában (csütörtökönként 18 órától). Állandó taglétszámunk hoz-

informatikai, pedagógusi, egy szakcsillagász és más diplomával, de van egy volt tagunk, aki belgyógyász főorvos.

Médiakapcsolataink, kiadványaink, kistérségi munkák

Több rádió- és tévéműsorban nyilatkoztunk munkánkról, eredményeinkről, továbbá számos újságban jelentek meg ismeretterjesztő cikkeink és az égbolt érdekességeiről szóló tudósításaink. Foglalkozásainkról rendszeres havi körlevelet készítettünk, kiegészítve megfigyelési ötletekkel. Nyilvános rendezvényeinkről is rendszeresen hírt adunk.

Tudománytörténeti kutatásokat végeztünk, melyet kiadványokban is publikáltunk.

Az elmúlt 50 év során számos kiadványt jelentettünk meg, általános csillagászati ismeretekről, vallás- és csillagászat-történeti érdekességekről (iszlám, és jezsuita tudománytörténet, a Biblia csillagászati titkai), és kiadtuk az Magnitúdó című periodikát, továbbá az Égi vándorok című ismertetőt. Többször szerveztünk csillagászati kiállításokat, melyeken távcsöveink, asztrofotóink

A debreceni szakkör alapítója, Kancsura Árpád (balra) és Zajácz György a jubileumi MACSED-tortával, az 50 éves évfordulón

és szakmai tevékenységünk kerültek bemutatásra. Az öt évtized során Hajdú-Bihar megye minden településén tartottunk előadásokat, sőt az ország más városaiban is, továbbá a romániai Nagyváradon, Margittán, Szalacson, Albison, Érmihályfalván, Érköbölkúton és Székelyhídon is szerepeltünk vendéglelőadóként. Az utóbbi néhány évben pedig már Erdélyben is jártunk, az ottani csillagászati egyesületi barátainknál, akik szintén ellátogattak már Debrecenbe. Egyesületi tagjaink, illetve olyan debreceni diákok, akik nálunk készültek fel, számos országos szakmai vetélkedőn szerepelhettek. Ezek a fiatalok számos alkalommal értek el kiemelkedő eredményeket, mely

versenyekre Zajácz György készítette fel a diákokat.

Említést érdemel az egykori debreceni Amatőr Megfigyelő és Bemutató Csillagvizsgáló is, amely a Borbíró tér 5. számú épület 15. szintjén működött (a rendszerváltás előtt Szabó István altábornagy tér volt a neve), 1984 tavaszától 1991 májusáig. A csillagvizsgálót Szoboszlai Endre vezette, Károlyi Gáborral együtt.

Ma már egyesületünk távcsőparkja néhány korábbi műszerből és sok magántulajdonban lévő kiváló és korszerű távcsőből áll, és több tagunk kis amatőr csillagvizsgálót is felépített, önerőből.

Sikerként éljük meg azt is, hogy jó néhány csillagvizsgáló létrehozásában is serénykedhettünk: a Zsuzsi Vonat végállomásnál volt ilyen kis bemutató, illetve épült egy bemutató Hortobágy-Mátán is, ott a fényszennyezésmentes égbolt miatt különösen értékes a csillagda. Kiemelt eredményünk az is, hogy a közelmúltban felépült debreceni AGORA Tudományos Élményparkban működő planetárium és csillagvizsgáló létrejöttében is segédkeztünk, tanácsadással, szakmai információkkal. Az átadást követően Zajácz György ott főállásban elhelyezkedve folytathatta tovább csillagászati oktató és ismeretterjesztő munkáját, egészen a 2020. évi nyugállományba vonulásáig. Az Agorában egyesületünk időnként szervez programokat saját tagjainak is. Jelenleg Kovács Gergő tagtársunk dolgozik ebben a tudományépítési központban, és ő a szerkesztője a planetology.hu oldalnak is.

Erre az eseményekben gazdag félévszázadra emlékezett egyesületünk Debrecenben, a Megyeháza Árpád termében, ahol mintegy 60 résztvevő gyűlt össze, hogy meghallgassa Zajácz György és Szoboszlai Endre emlékidéző előadásait, valamint Pajna Zoltán, a Hajdú-Bihar Megyei Közgyűlés elnöke köszöntő szavait.

Bízunk abban, hogy az elkövetkező években is hasonló aktivitással szolgálhatjuk a tudományos ismeretterjesztés nemes törekvéseit.

Szoboszlai Endre